

Marian Jędrzejczak

NARKOMANIA WŚRÓD ŻOŁNIERZY SŁUŻBY ZASADNICZEJ - PRZYCZYNY ROZWOJU ZJAWISKA

Katedra Socjologii Społecznej Wyższej Szkoły Przedsiębiorczości
i Zarządzania w Łodzi
Kierownik: J. Kulpińska

Rosnąca liczba żołnierzy służby zasadniczej przyjmuje narkotyki. Bramy koszar nie stanowią skutecznej zapory przed napływem narkotyków. Narkotykami najczęściej zażywany przez żołnierzy są marihuana i amfetamina.

Słowa kluczowe: narkomania, wojsko, epidemiologia

Key words: drug addiction, the army, epidemiology

WSTĘP

Jeszcze do niedawna sądzono, że wśród żołnierzy nie ma narkomanów. Zdarzali się wprawdzie pojedynczy żołnierze biorący narkotyki, ale byli natychmiast wychwytywani i izolowani od pozostałych żołnierzy. Dziś jednak, jak wykazują wyniki badań, problem ten nabrał poważnego znaczenia i nie może być traktowany jako obojętny dla funkcjonowania armii oraz codziennego życia i szkolenia żołnierzy.

Znane są różne definicje narkomana. Według opinii Marka Staniaszka, sformułowanej na początku lat osiemdziesiątych z ramienia Departamentu Profilaktyki i Lecznictwa MZiOS, słowem „narkoman” medycyna określa osobę uzależnioną od narkotyków, a każda osoba uzależniona wymaga pomocy medycznej i leczenia (1). Z medycznego punktu widzenia nie jest narkomanem osoba, która sporadycznie zażywa narkotyki. Zazwyczaj nie wymaga ona pomocy lekarskiej - poza przypadkami ostrych zatruc lub innych powikłań.

Obiegowo narkomanem jest nazwana każda osoba zazwyczaj młoda i związana z pewną grupą subkulturową, zażywająca jakieś środki odurzające, nawet gdy czyni to sporadycznie i nie jest uzależniona (2).

Na wyraźny wzrost zainteresowania młodzieży narkotykami w ostatnich latach wskazuje J. Sierosławski (3). Powołując się na wyniki badań ogólnopolskich, zrealizowanych w ostatnich klasach szkół ponadpodstawowych, stwierdza on, że do używania narkotyków w ostatnich 12 miesiącach 1996 r. przynależało 10% badanych, a w 1999 r. - 18%. W klasach trzecich szkół ponadpodstawowych w 1999 r. przynajmniej raz w życiu swoje doświadczenie z narkotykami miało ponad 20% uczniów: 22,4% z prze-

tworami konopi, 20,8% z lekami uspokajającymi i nasennymi, 10,5% z amfetaminą, 6,8% z heroiną i 5,4% z substancjami wzwiewnymi. LSD próbowało 3,5% trzecioklasistów, *ecstasy* - 2,7%, sterydy anaboliczne brało 2,6%, kokainę 1,8% i *crack* 0,8%.

W 1999 r. najlepiej znane młodzieży przetwory konopi brało przynajmniej raz w ciągu ostatnich 12 miesięcy 17,3% trzecioklasistów, a w ciągu ostatnich 30 dni 8,6% badanych w próbie ogólnopolskiej uczniów z tej grupy wiekowej.

Badani uczniowie określili dostępność do poszczególnych środków narkotycznych. Najwyższa była dostępność sterydów anabolicznych (51,5%), a następnie: leków uspokajających i nasennych (43,8%), marihuany i haszyszu (39,6%). Na kolejnych miejscach pod względem dostępności znajdowały się: amfetamina (33,2%), „kompot” (30,1%), LSD (26,1%) i *ecstasy* (22,6%), kokaina (16,5%), heroina (16,2%) i *crack* (13,4%).

Miejsca, w których w 1999 r. najczęściej zaopatrywała się badana młodzież, w najbardziej powszechne narkotyki - marihuanę i haszysz to: dyskoteka i bar - 39,3%, szkoła - 28,9%, ulica i park - 24,2%. W mieszkaniu dealera kupowało „trawkę” 19,1%, w innych miejscach - 4,4%.

W ostatnich latach nastąpił również wyraźny wzrost liczby przyjętych do leczenia stacjonarnego z powodu uzależnień od substancji psychoaktywnych; o ile w 1990 r. przyjęto do leczenia stacjonarnego 2803 osoby, wśród których pierwszorazowi stanowili 45,0%, o tyle w 1998 r. było to odpowiednio 6100 osób i 51,1% (3).

Badania przeprowadzone w 1998 r. przez Instytut Psychiatrii i Neurologii w Warszawie, które stanowiły kontynuację badań przeprowadzonych w 1996 r. wykazały, że kontakt z jakąkolwiek substancją psychoaktywną - inną niż alkohol czy tytoń - miało 50,8% poborowych, w tym z marihuaną lub haszyszem - 45,3%, amfetaminą - 19%, LSD lub innym środkiem halucynogennym - 16,2%, zaś z lekami uspakajającymi lub nasennymi branymi bez wskazań lekarskich - 10,6% (4).

Na tym tle zrodziło się pytanie na ile wojsko stanowi zaporę dla narkomanii wśród młodzieży.

Zasadniczym celem badań była ocena wielkości i zasięgu zjawiska narkomanii wśród żołnierzy oraz przyczyn i czynników na nie wpływających.

MATERIAŁ I METODY

Badania przeprowadzono na próbie kwotowej żołnierzy służby zasadniczej uwzględniając zróżnicowanie populacji generalnej pod względem: rodzaju służby, rodzaju sił zbrojnych i rozmieszczenia jednostek wojskowych, w których żołnierze odbywają służbę.

Zastosowano technikę audytoryjną i posłużono się kwestionariuszem ankiety, który zawierał pytania pozwalające zrealizować cel badań.

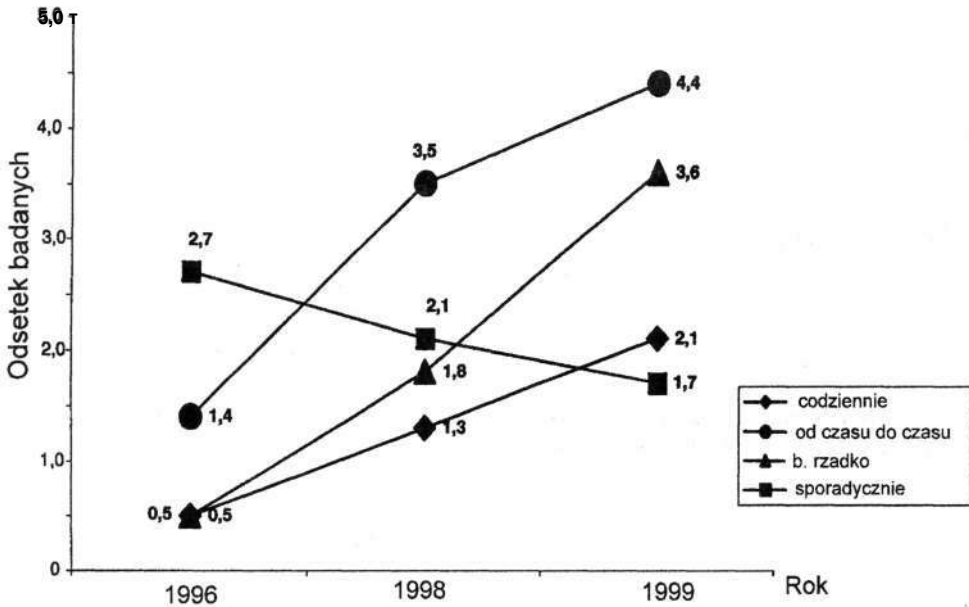
Wszystkie badania terenowe zrealizowano przy pomocy tej samej ankiety, uzyskując w ten sposób panelowy charakter badań oraz porównywalność wyników poszczególnych lat.

Badania zrealizowano w latach 1996-1999. Ogółem przebadano 1723 żołnierzy, w tym: 522 w 1996 r., 674 w 1998 r. i 527 w 1999 r.

WYNIKI BADAN I OMÓWIENIE

W 1996 r. na pytanie - „Czy obecnie bierze Pan narkotyki?” - odpowiedział twierdząco co dwudziesty badany żołnierz (5,1%).

W ciągu trzech lat odsetek żołnierzy biorących narkotyki podwoił się i w 1999 r. wyniósł 11,8% (ryc. 1).

Ryc. 1. Częstość stosowania narkotyków przez badanych żołnierzy

Fig. 1. Prevalence of the use of narcotics among the investigated soldiers

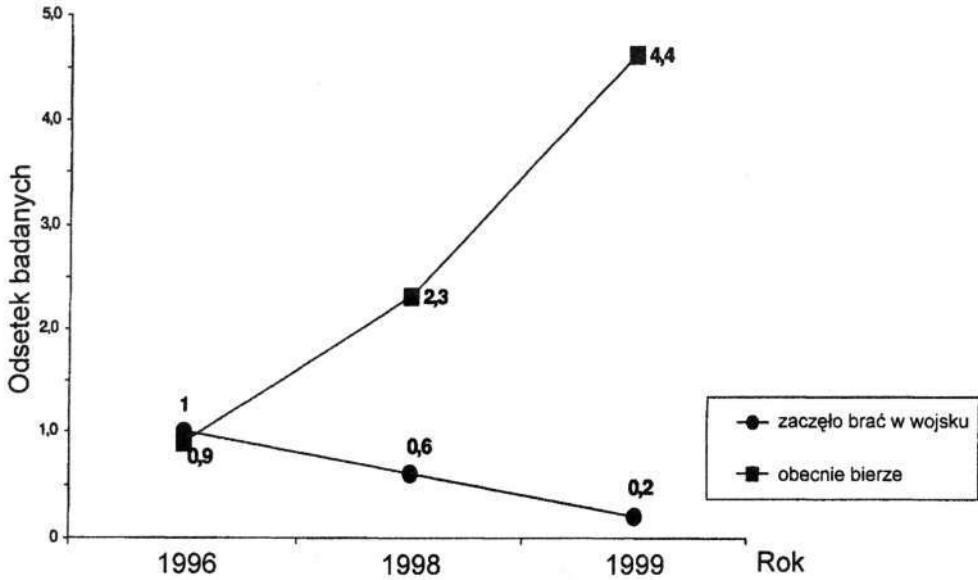
Największa grupa żołnierzy brała środki narkotyczne nieregularnie - „od czasu do czasu” (4,4%). W porównaniu z 1996 r. czterokrotnie więcej żołnierzy przyznawało się do codziennego brania narkotyków (2,1%); zmalał natomiast odsetek osób przyznających się do brania sporadycznego (z 2,7% do 1,7%).

Badania z 1999 r. wykazały, że pięciokrotnie zmniejszył się odsetek rozpoczynających branie w trakcie odbywania służby wojskowej (ryc. 2).

Jednak nie spowodowało to spadku odsetka biorących narkotyki w czasie odbywania służby, a liczba kontynuujących branie narkotyków w wojsku czterokrotnie wzrosła - do 4,4%.

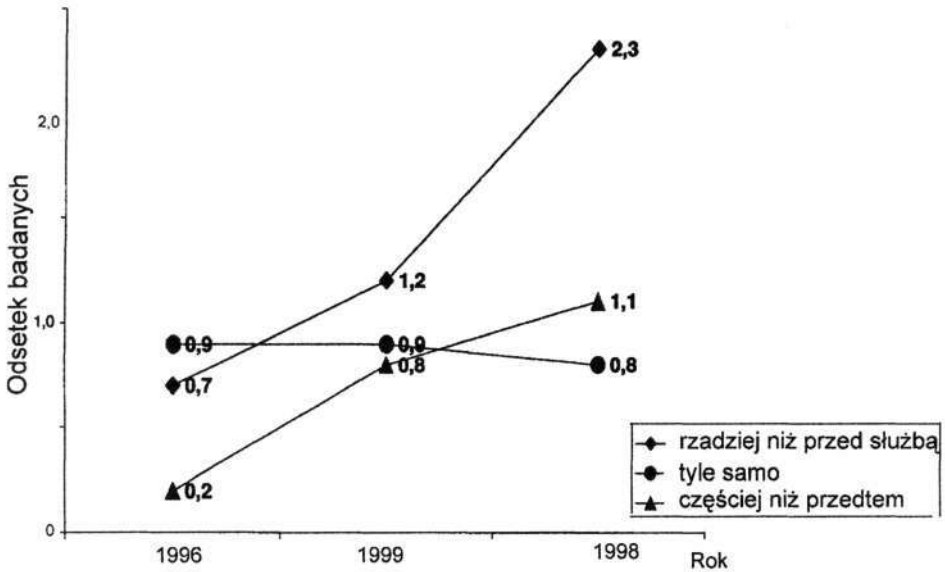
W 1996 r. 0,7% badanych żołnierzy uważało, że w wojsku bierze narkotyki rzadziej, 0,9%, że tak samo, natomiast 0,2%, że w wojsku bierze je częściej.

Od pierwszego do trzeciego badania prawie nie zmienił się odsetek (0,8%) osób twierdzących, że bierze obecnie tak samo często, jak przed odbywaniem służby (ryc. 3). W 1999 r. trzykrotnie więcej żołnierzy (2,3%) twierdziło, że obecnie bierze narkotyki rzadziej niż przed odbywaniem służby; równocześnie pięciokrotnie więcej niż w 1996 r., że bierze w wojsku częściej niż przed służbą (0,2% w 1996 r. i 1,1% w 1999 r.).

Ryc. 2. Odsetki żołnierzy biorących narkotyki w czasie odbywania służby wojskowej

Fig. 2. Percentage of soldiers taking drugs during military service

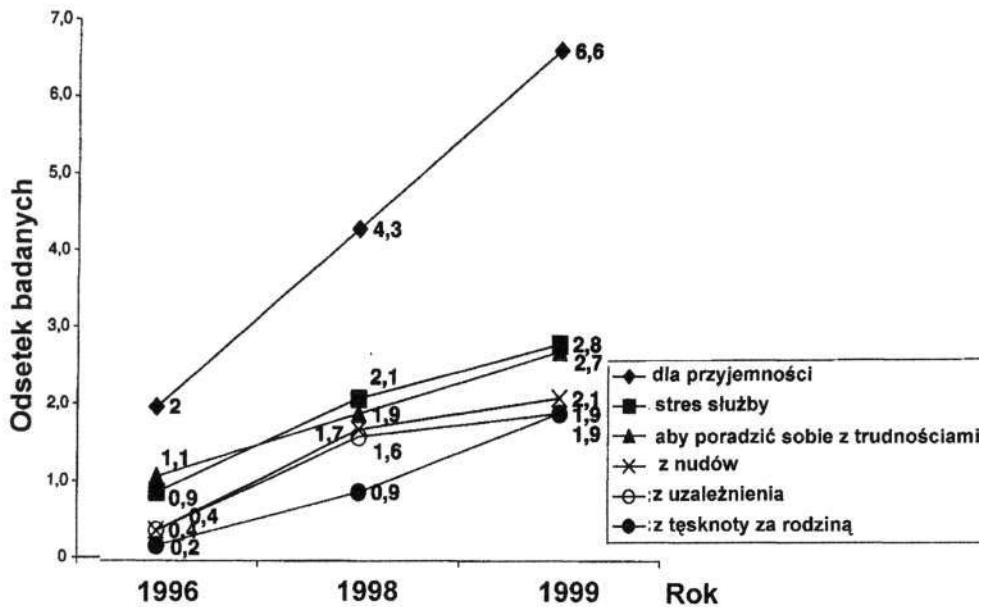

Ryc. 3. Częstość brania narkotyków w wojsku w porównaniu z braniem przed służbą

Fig. 3. Frequency of drugs taking in the army in comparison with taking before the service

Wśród przyczyn, dla których badani żołnierze biorą narkotyki, w 1996 r. najczęściej wymieniano: sprawia mi to przyjemność 2,0%; lepiej znoszę trudy służby wojskowej 1,1%; stresy spowodowane służbą 0,9%; jestem uzależniony 0,4%; nudna służba 0,4%; tęsknota za rodziną i znajomymi 0,2%.

Rozkład przyczyn brania narkotyków uzyskany we wszystkich trzech badaniach przedstawia ryc. 4.

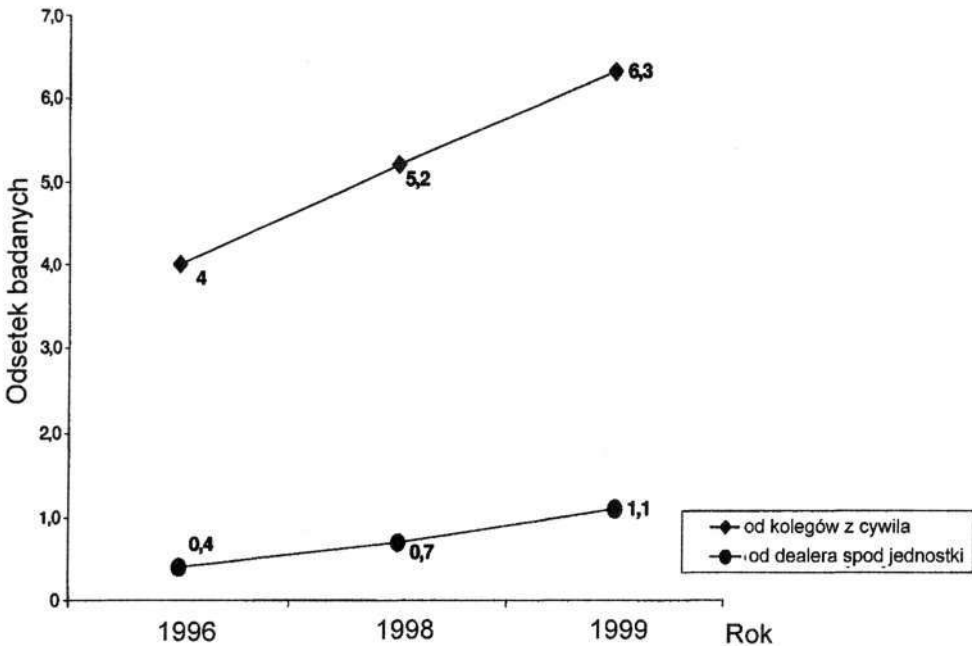
Ryc. 4. Przyczyny brania narkotyków podawane przez badanych żołnierzy
Fig. 4. The causes of drug taking given by the soldiers

Na przestrzeni kilku ostatnich lat hierarchia przyczyn brania narkotyków nie zmieniła się - nadal dominującą przyczyną zażywania narkotyków przez badanych żołnierzy pozostaje motyw hedonistyczny (6,6%). Jednak odsetki osób podających określone przyczyny są znacznie wyższe niż poprzednio.

Charakterystyczny fakt, zaobserwowany w 1996 r., że badani żołnierze nie biorą narkotyków z przygodnymi znajomymi potwierdził się i w następnych latach. Najczęściej biorą je z kolegami (4,3% w 1996 r. i 5,5% w 1999 r.). Tylko nieliczni biorą je sami (odpowiednio: 0,1% i 0,2%).

Żołnierze najczęściej otrzymywali narkotyki od kolegów z cywila (1996 r. - 4,0%, 1999 r. - 6,3%), ale są też tacy (odpowiednio: 0,4%, i 1,1%), którzy otrzymywali je od dealerów sprzedających pod jednostką wojskową (ryc. 5).

Niepokojące jest, że badani żołnierze, którzy brali narkotyki (stanowili oni 4,2% wszystkich badanych w 1996 r. i 6,5% w 1999 r.) uważali, że ich branie nie ma negatywnego wpływu na służbę wojskową (nie mieli kłopotów z przełożonymi, z kole-

Ryc. 5. Najczęstsze drogi otrzymywania narkotyków w wojsku
 Fig. 5. The most frequent ways of getting drugs in the army

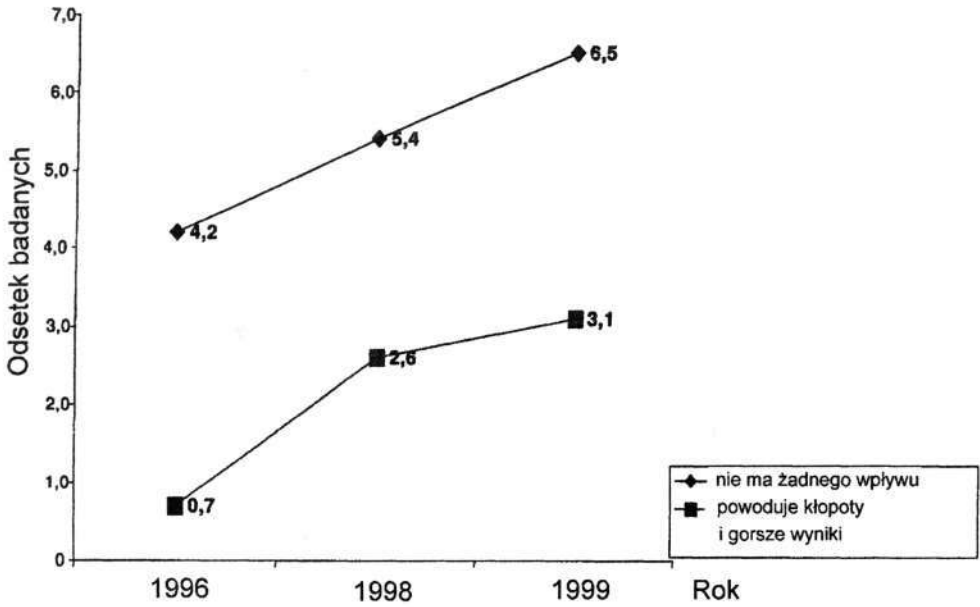
gami, ze szkoleniem). Tylko 0,7% w 1996 r. i 1,8% w 1999 r. podało, że z tego powodu mieli kłopoty z przełożonymi i osiągnęli gorsze wyniki w szkoleniu wojskowym (ryc. 6).

Badani żołnierze najczęściej używali przetworów konopi indyjskich (marihuana, haszysz) oraz amfetaminy i LSD (ryc. 7).

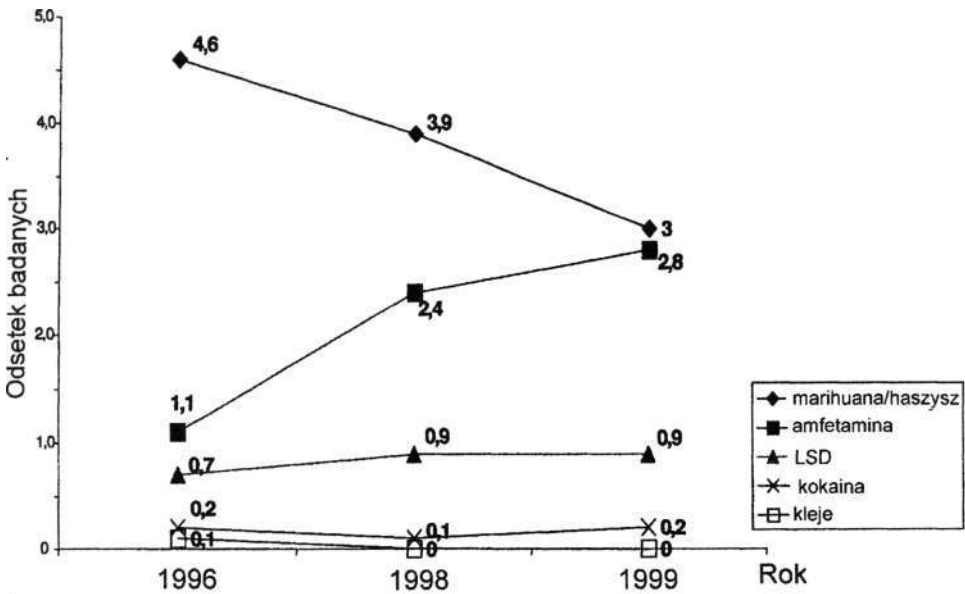
W ostatnich latach obraz narkomanii w Polsce uległ zmianie.

Poprzednio często stosowano: opiaty (morfina) domowego wyrobu, leki uspokajające i nasenne oraz substancje wziewne (kleje, tri); inne środki pojawiały się tylko sporadycznie. Ostatnio wzrosło rozpowszechnienie używania przetworów konopi indyjskich (marihuana, haszysz), na szerszą skalę pojawiły się środki halucynogenne (LSD) i amfetamina. Środki te należą do tzw. narkotyków twardych. Są produkowane i rozpowszechniane w sposób zorganizowany. Stąd też problem narkomanii w Polsce staje się coraz bardziej niebezpieczny, zarówno ze społecznego, jak i medycznego punktu widzenia.

Podobnie było ze stosowaniem narkotyków przez badanych żołnierzy. Jednak na uwagę zasługuje większy spadek używania przetworów konopi - odsetek uzyskany w badaniach w 1999 r. jest stosunkowo niski (3,0%). Wydaje się, że wśród żołnierzy niewątpliwą „karierę” robi amfetamina. W 1999 r. zainteresowanie tym środkiem wykazywało piętnaście osób, co stanowiło 2,8% spośród 527 zbadanych w tym roku żołnierzy.

Ryc. 6. Opinie o wpływie zażywania narkotyków na przebieg służby
 Fig. 6. Opinions on the effect of drug taking on the course of military service

Ryc. 7. Narkotyki najczęściej brane przez badanych żołnierzy podczas odbywania służby
 Fig. 7. The most common drugs taken by soldiers during military service

PODSUMOWANIE

1. Narkomania staje się coraz większym problemem w naszym społeczeństwie. Narkotyki stają się coraz bardziej dostępne. Badania przeprowadzone wśród żołnierzy dowodzą, że jest to również ważny problem dla wojska, gdyż nie stanowi ono dla niej skutecznej zapory.

Do brania narkotyków w ostatnich latach przyznał się co czwarty żołnierz. Jest to zjawisko bardzo niepokojące, zarówno dla społeczeństwa, jak i dla wojska. W badanej grupie 11,8% żołnierzy informowało, że obecnie bierze narkotyki, a około 2,1% żołnierzy zdradzało objawy wskazujące na wysokie prawdopodobieństwo istnienia uzależnienia od narkotyków.

2. Ci, którzy deklarowali, że zażywają bądź zażywali narkotyki (27,9% żołnierzy), najczęściej przyznawali się do palenia marihuany (3,0% badanych żołnierzy). Do zażywania nowych i twardych środków odurzających (amfetamina i LSD) przyznawało się już 3,7% żołnierzy. Wszyscy badani, którzy brali kiedyś lub brali narkotyki w trakcie badań, wskazywali na dobrze zorganizowaną dystrybucję tych środków w środowisku cywilnym oraz nie sygnalizowali istotnych kłopotów w braniu narkotyków w okresie służby wojskowej.

3. Do najczęstszych przyczyn sięgania po narkotyki przez żołnierzy należały, obok przyczyn natury hedonistycznej, stresi spowodowane służbą, powszechne fałszywe przekonanie, że za pomocą narkotyku można łatwiej poradzić sobie z trudnościami a także nuda oraz tęsknota za rodziną i znajomymi. 1,9% badanych żołnierzy podawało uzależnienie jako przyczynę brania narkotyków.

4. Uzyskane wyniki badań wskazują, że istnieje potrzeba podjęcia skuteczniejszych metod zapobiegania i zwalczania narkomanii wśród żołnierzy służby zasadniczej drogą oddziaływań psychologicznych, pedagogicznych, społecznych i medycznych oraz wprowadzenia nowych rozwiązań organizacyjnych i administracyjnych przez odpowiednie służby wojskowe, w przeciwnym razie rozrost narkomanii w wojsku będzie zjawiskiem trudnym do opanowania.

M Jędrzejczak

DRUG ADDICTION AMONG SERVICE SOLDIERS - CAUSES OF PHENOMENON DEVELOPMENT

SUMMARY

Drug addiction is considered to be the manifestation of social maladaptation. Recently, intensification of drug addiction among service soldiers has been observed. Of the investigated group of soldiers, 11,8% informed that they have been using drugs and 2,1% showed symptoms of addiction. Marihuana, hashish and amphetamine belong to the group of most commonly used drugs in the army. The main causes of drug taking, listed by the soldiers, include: stress associated with the service and noticeable pleasure. Soldiers taking drugs buy them from their civilian colleagues, from dealers in the area of the unit or the neighborhood. Thus, there is a need of undertaking serious steps towards limitation of rapid increase of drug addiction in the army.

PIŚMIENNICTWO

1. Jędrzejczak M, Narkomania w wojska Kielce: Wydawnictwo CAN; 2000.
2. Cekiera C, Psychoprofilaktyka uzależnień oraz terapia i resocjalizacja osób uzależnionych. Lublin: Tow. Naukowe KUL; 1998.
3. Mejer-Zahorowski O, Zimak J, Problemy narkomanii. Materiały pomocnicze dla dowódców i wychowawców. Warszawa: Wyd. ULMAK; 1998.
4. Sieroślawski J, Epidemiologia narkomanii w Polsce. Służba Zdrowia 1999, Nr 84-87, 4-7.

Adres autora:

Marian Jędrzejczak
ul. Rydzowa 13 m. 50, 91-211 Łódź
tel. (0-prefiks-42) 655-74-16